

Dosar Centenar Noica

NOICA si utopia recunoasterii
Marta Petreu

ÎN MOMENTUL cînd a fost arestat si implicat în „procesul Noica-Pillat“, Constantin Noica terminase nu demult doua carti: *Anti-Goethe*¹ si *Povestiri din Hegel*². Amîndoua circulaseră, din vointa autorului, atît în mediul editorial – de pilda, manuscrisele fusesera încredintate spre lectura la ESPLA, lui Mihai Sora, care le daduse si altora –, cît si în mediul cunoscutilor sai. De asemenea, amîndoua fusesera trimise – si prin posta, si prin cîte-un mesager direct – în Occident, Noica nadajduind ca Eliade si Cioran, prietenii si colegii sai de generatie, se vor stradui sa i le publice acolo.

În cartea sa despre Hegel, Noica prezinta, limpede si accesibil, deoarece în limbaj epic, un concept hegelian cheie: miscarea recunoasterii. Este un concept care l-a fascinat si pe un alt om din Est, pe Kojève – care, ajuns, în urma Primului Razboi Mondial si a revolutiei sovietice, în Franta, a dedicat, între 1933 si 1939, *Fenomenologiei spiritului* si conceptului de recunoastere serii de cursuri universitare la École des Hautes Études³. (Nu este deloc exclus ca tînarul Noica, în anii studiilor lui pariziene, sa-l fi audiat pe Kojève; dar nici nu e necesar, simpla lectura a *Fenomenologiei...* lui Hegel fiind mai convingatoare decît orice interpretare.)

Miscarea recunoasterii (sau relatia dintre stapîn si sluga) reprezinta un concept fundamental si fascinant⁴, care, vorba lui Noica, povesteste povestea omului. Hegel a aratat ca un om (orice om), pentru a fi într-adevar uman, pentru a fi o constiinta de sine, are nevoie de un alt om, adica de recunoasterea acestuia. Pentru ca nevoia de a fi recunoscut de celalalt o are fiecare om în parte, din situatia liminara, a unui individ care se iveste în fata altui individ, se isca o înfruntare (în care fiecare ins doreste sa fie recunoscut si sa se recunoasca, dar refuza sa îl recunoasca pe celalalt); drept urmare, înfruntarea celor doi indivizi care stau fata în fata se transforma în lupta. O lupta care se poate termina în mod fericit, la egalitate, în recunoastere reciproca: „Ei se recunosc ca recunoscîndu-se reciproc“, spune Hegel; sau, dimpotriva, una ce se poate termina în inegalitate, într-o „recunoastere unilaterala si inegala“, care da nastere cuplului stapîn-sclav. Observatia importanta a lui Hegel este ca un om îsi are esenta în celalalt, în cel ce îl confirma; asa ca, pentru a fi într-adevar ce crede/simte/spera el ca este, trebuie sa fie confirmat/ogîndit/ recunoscut de catre un seaman, iar nu de catre un inferior; de catre un egal, nu de catre o sluga. Tot din învatamintele hegeliene face parte si acela ca felul cum te porti cu celalalt om este masura propriei tale dimensiuni.

Conceptul acesta hegelian explica dinamica oricaror relatii umane: între doi indivizi, între doua colectivitati ori între un individ si o colectivitate. El arata de ce, într-o recunoastere inegala, nu e nimeni fericit sau împlinit, nici stapînul, nici sluga: caci stapînul îsi primeste recunoasterea nu de la un egal, ci de la unul pe care el îl socoteste subaltern, de la sluga. Iar sclavul, la rîndul lui, este nefericit pentru ca pur si simplu nu a obtinut confirmarea dupa care tînjeste, recunoasterea esentei si a identitatii sale umane. În repovestirea lui Noica, stapînul sau „învîngătorul“ este o constiinta nefericita, deoarece „cel care recunoaste pe stapîn era cineva pe care stapînul nu-l recunoastea. Adevarul si confirmarea stapînului, în loc sa vie de la seamanul pe care-l cautase, veneau de la robi, de la suflete moarte“⁵. Însa sclavul sau învînsul, desi nefericit, arata Noica pe urmele lui

Hegel, mai are o speranta, deoarece în el „se trezeste constiinta de sine, singura prin a carei recunoastere sar împaca cu stapînii“. La întrebarea: cine – dintre învingator si învins, dintre stapîn si sclav – este *omul* si care dintre ei poarta omul si umanul mai departe?, raspunsul filosofului german, urmat îndeaproape de discipolul sau român, este ca sclavul. Caci sclavul, spune frumos Noica, *îsi vine în fire prin munca*:

prin munca îti revii cu adevarat în fire, iesi din cutremur. E adevarat, muncesti pentru dorinta si desfatara altuia, deci îti revine ca sclav relatia secundara cu realul pe care-l prelucrezi. [...] Tu negi lucrul nu desfiintîndu-l ci înfiintîndu-l, modelîndu-l; într-un fel, te pui pe tine în lucru, te definesti si contempli în el.

Munca, mai spune Noica, te „educa“ si pe tine, cel care muncesti, îti da un sens si „te defineste ca om, defîneste omul“.

Pentru Noica, miscarea hegeliana a recunoasterii – cu salbatica ei dialectica stapîn-sluga, cu concluzia ca stapînul e un „învingator“, dar unul derizoriu, în vreme ce sclavul sau robul „a luat înfîietate“ si asupra stapînului, si asupra lumii – a facut parte din arsenalul lui de axiome, a fost o convingere intima si o idee uzuala prin care a ordonat realitatea. Si prin care s-a raportat la ea.

*

ÎN DECEMBRIE 1958, Constantin Noica a fost arestat. Urma sa devina obiectul unei înscenari judiciare de amploare, în care au fost anchetati, arestati si condamnati o multime de oameni. Nevinovati cu totii. Pretextul înscenarii a fost, cum se stie, cultural: lectura unor carti de-ale lui Cioran si Eliade (Cioran, *Ispita de a exista*, 1956, care are texte antiromânesti; Eliade, *La foret interdite*; Cioran, *Lettre r un ami lointain*, eseu publicat în *NRF*, în 1957); apoi, scrisoarea publica a lui Noica catre Cioran, adica *Raspuns unui prieten îndepartat*, precum si alte texte ale lui Noica, *Anti-Goethe* si *Povestiri din Hegel*. La ancheta, Noica a dat, drept lista a persoanelor care venisera în contact cu aceste texte, toata agenda sa; drept urmare, Securitatea a anchetat o multime de oameni, pe aproape toti cei care avusesera, într-un fel sau altul, o legatura cu textele. Astazi, culpa incriminata suna neverosimil; la finele anilor 1950 însa, orice pretext, oricît de straveziu, a fost suficient de consistent pentru a baga oamenii dupa gratii. „Anatomia“ acestei înscenari uriasa, în care toti cei implicati au fost în realitate nevinovati, a fost refacuta din documente si marturii de Stelian Tanase⁶. Asa cum arata acesta, la procesul Noica-Pillat s-au dat sentinte care totalizeaza 268 de ani de puscarie si 183 de ani de degradare civica. Noica a fost condamnat la pedeapsa maxima, de 25 de ani. Toti condamnatii au fost eliberati mai repede, în cadrul liberalizarii de la mijlocul anilor 1960. Noica a iesit din închisoare în vara anului 1964, fara sa fi ispasit toata condamnarea.

*

ÎN TREACAT, sa observam ca Emil Cioran, care a fost pretextul procesului (unul dintre ele, fireste), nu pare sa fi priceput vreodata prin ce a trecut prietenul sau, pe care l-a judecat cu o stînjenitoare frivolitate. Cioran si-a facut reprosuri ca l-a scris epistola fatala din 1957, adica *Scrisoarea catre un prieten de departe*:

Ce greseala – sa raspund la scrisorile lui Dinu. I-am scris din mila pentru singuratatea lui, precum si ca sa-mi fac datoria de prieten. Fara sa vreau, am oferit arme împotriva lui si am contribuit la napasta care l-a lovit.

În acelasi timp, cu superficialitatea omului liber dintr-o tara libera, Cioran a crezut ca nici macar detentia nu l-a schimbat pe Noica. Întîi de toate, s-a îndoit ca memoriile de puscarie ale lui Noica ar prezenta vreun interes:

D[inu] vrea sa-mi trimita un manuscris în care e vorba de grozaviile pe care le-a trait în închisorile de-acolo. Dar *aici* suferintele lui nu intereseaza pe nimeni: cum sa i-o spun? Acolo ar avea un sens si un ecou, si o valoare *literara*; în Occident, nu prezinta nici macar un interes anecdotic. – Oamenii din tara mea se pricep sa sufere inutil si la momentul nepotrivit,

noteaza, în mai 1966, cu bine-cunoscuta-i frivolitate, Cioran. În toamna aceluiasi an îl judeca aspru pe Noica pentru ca a colaborat la *Glasul patriei*, gest prin care, crede Cioran, „si-a distrus legenda si a sters cu buretele sase ani de suferinta“. Cîtiva ani mai tîrziu, dimpotriva, îi repropune mental prietenului sau ca nu a depus marturie despre calvarul prin care a trecut:

Am vazut o gramada de compatrioti de-ai mei care au facut ani si ani de închisoare. Nu aveau despre asta nici o amintire, nici buna, nici proasta. La drept vorbind, încercarea asta n-a fost pentru ei o încercare, de vreme ce nu i-a marcat profund. Nici o opera nu a luat nastere din ea. C. N., filosof, nu scrie niciodata despre ea, nu face nici o aluzie. Sase ani de puscarie nu l-au transformat launtric. S-ar spune ca trecînd de la o închisoare la alta a facut turism fara voie. Cum poate fi explicat acest fenomen? De o *psyche* debila, sau pur si simplu de acea pasivitate – urmare a unei robii seculare? Cred mai degraba ca trebuie incriminat frivolul scepticism national, care refuza sa aprofundeze, sa interiorizeze senzatia.

Eliade, „vinovat“ în acelasi fel precum Cioran pentru iscarea procesului, caci romanul sau, *Noaptea de Sânziene*, fusese (în varianta franceza, *La foret interdite*) de asemenea corp delict în ancheta, facea, peste ani, pomelnicul victimelor sale, justificîndu-se totodata ca n-a scris în favoarea victimelor în presa occidentala: „fiind considerati «fascisti», protestele noastre, al lui Cioran si-al meu, i-ar fi deservit: ar fi fost interpretate ca o confirmare indirecta a «reactionarismului» lor“.

*

TINÎND CONT ca Noica a refulat sistematic (auto)biograficul, lasînd cu limba de moarte ca,

Daca se va interesa cineva de activitatea mea carturareasca, îl rog sa *nu* tina seama [...] de biografia mea, ce n-are continut, în buna parte din vointa proprie,

publicarea, în 1990, a volumului memorialistic *Rugati-va pentru fratele Alexandru* a fost o surpriza. (Între timp, setea de biografic în privinta filosofului a fost satisfacuta de alte carti, ale altora, de memorii, jurnale si corespondenta, ori de aparitia volumelor de reconstituire si de documente care ne permit o oarecare aproximare a personajului si misterului Noica: volumul lui Stelian Tanase, *Anatomia mistificarii, 1944-1989*; extraordinara carte *Sub semnul departarii: Corespondenta Constantin Noica – Sanda Stolojan*; masivul opus *Noica si Securitatea*, I; si nu trebuie uitat fermecatorul volum al lui Nicolae St. Noica, *Neamul Noica*.)

Aparut în 1990 (mult prea devreme, cred, dar pentru anumite carti se pare ca nu vine niciodata timpul potrivit), volumul *Rugati-va pentru fratele Alexandru* – prin propunerea sa ne rugam pentru „învingatori“, pentru „biruitori“, pentru „cei puternici“, inclusiv pentru comunisti si tortionarii lor – si-a contrariat pîna la mînie cititorii. Caci, imediat dupa caderea regimului comunist, acestia asteptau alt gen de revelatii despre închisorile comuniste si tortionarii lor, mai concrete, mai „gotice“, pline (precum *Gherla* lui Paul Goma) de scene de tortura, de cruzimi care sa motiveze neiertarea si ura, dar nu o rugaciune pentru fostii învingatori si stapîni. Marturia lui Noica a fost prost primita si, în febrilitatea acelei perioade, nici nu s-a mai observat ca ea este o parabola, nu o rememorare, o carte de creatie filosofica si pedagogica, nu o simpla repovestire a avaturilor de puscarie ale fostului detinut Constantin Noica. Desi, fireste, acestea nu lipsesc.

Nu se cunoaste cu exactitate data la care a fost scrisa *Rugati-va pentru fratele Alexandru*. Daca ne luam dupa însemnarea lui Cioran din mai 1966 din *Caiete*, care noteaza ca „D.“, adica „Dinu“,

vrea sa-mi trimita un manuscris în care e vorba de grozaviile pe care le-a trait în închisorile de-acolo,

s-ar parea ca Noica si-a scris memoriile de puscarie curînd dupa eliberarea sa. Daca ne luam însa dupa o „sinteza“ a maiorului de securitate Patrulescu, care se ocupa de „cazul Noica“, filosoful își scria *Amintirile din detentie* prin vara anului 1973, trimittîndu-le, capitol cu capitol, în Anglia, la fosta sa sotie: unde însa nu ajungeau, deoarece Securitatea le confisca, plic cu plic⁷; astfel, capitolul al treisprezecelea al cartii *Rugati-va pentru fratele Alexandru* nu a ajuns niciodata la destinatie, iar autorul, cu neascunsa ironie, l-a înlocuit în volum cu o versiune refacuta, ce începe cu urmatoarea declaratie:

Capitolul acesta a fost trimis de autor, din tara sa, de cinci ori – prin posta, ca toate celelalte –, dar n-a ajuns la destinatie niciodata, iar manuscrisul din tara s-a pierdut si el⁸.

Indiferent cînd le-a scris, memoriile lui Noica sînt o opera de creatie, nu de stricta rememorare. Astfel, Alec, voleibalistul ce apare drept colegul de celula al lui Noica, caruia acesta îi adreseaza pilde înalt pedagogice si de la care primeste cadou de despartire, într-o scena gingasa ca întîlnirea dintre Micul Print si Vulpisoara, o amintire: o miscare de gimnastica, Alec deci nu a fost colegul de celula al lui Noica, ci al altui detinut, al lui Alexandru Botez. Noica a aflat de la acesta din urma patetica poveste a tînarului sportiv si „a operat o transmutare“⁹, topind într-un singur personaj, mai

convingator literar, doua destine (al voleibalistului si al aceuia care i-l descriesese). Apoi, paginile acestei marturisiri lapidare sînt impregnate de atmosfera ultimelor doua carti la care lucrase Noica înainte de arestare, *Anti-Goethe* si *Povestirile din Hegel*. Repetatele referiri la *Faust*-ul goethean nu pot sa scape cititorului, caruia Noica, în loc sa-i satisfaca, prin descrierea minutioasa a torturilor de puscarie, apetitul voaierist secret si masochismul prin delegatie, îi vorbeste, în termeni goetheeni, despre primatul „posibilului gol“ asupra realului sau îi explica, pedant, colectivizarea agriculturii cu ajutorul unei secvente din *Faust II*.

Si mai prezent decît Goethe (ori decît Koestler, Cervantes etc.) este însa Hegel: începutul si sfîrsitul cartii lui Noica stau explicit sub semnul hegelian al miscarii recunoasterii, al înfruntarii dintre stapîn si sluga. Noica trimite explicit la *Fenomenologie...*, în a carei valoare explicativa pentru relatiile interumane a crezut mereu. Asa ca primele pagini din carte contin teoria înfruntarii dintre învingatori si supusi, aplicata la instalarea comunismului în România, dupa care urmeaza ilustrarea „miscarii recunoasterii“ printr-o secventa din puscarie: detinutul Noica se întoarce batut de la ancheta si îi face lui Alec, voleibalistul din celula, în mai multe reprize, teoria ca faptul „e fara importanta“, ca ei, anchetatorii, „nu conteaza“, deoarece „Ei nu sînt ei“, „e altceva sau altcineva îndaratul lor“, ca „N-as putea spune ca [noilor stapîni] le merge chiar atît de bine“; ba chiar ca ar fi, cu totii, vrednici de mila: „Mi-e mila [...] sa vad ca ei nu sînt pusi în conditia de oameni, adica de fiinte care faptuiesc ceva si afla de la viata ceva“.

Aceasta atitudine noiciana, plina de compasiune pentru „învingatori“, pentru „stapîni“, inclusiv pentru „tortionari“ si „comunisti“ („Sa ne rugam pentru ei“, spune ceva mai încolo, în alta celula si în alt context, Noica; iar colegii de detentie îl întreaba: „Si pentru comunisti?“), îl umple de mînie pe colegul de închisoare al lui Noica: tînarul „s-a ridicat, mînios“ si, în timp ce se învîrteste prin celula ca într-o „cusca de lei“, „Un suflu de animalitate emana din el“, observa, cu tîlc, filosoful. Din situatia asta tensionata („De s-ar întîmpla ceva... De s-ar întîmpla ceva...“) se iese prin „miracolul“, bine adus din condei de scriitorul Noica, al muncii. Adica, spune Noica, se deschide usa, iar gardianul îi pune pe cei doi detinuti sa spele pe jos.

Sa observam ca si în modelul pe care îl urmeaza Noica (*Fenomenologia spiritului*, de Hegel), si în propria sa carte, în *Povestiri din Hegel*, solutia relatiei stapîn-sluga se afla, pentru „rob“, în munca. Iar în *Rugati-va pentru fratele Alexandru*, dupa ce îndrazneste sa invoce, chiar daca sub forma de citat, „pitié pour les forts!“, stîrnind mînia, adica „suflul de animalitate“ al colegului sau, cei doi detinuti se salveaza facînd „ceva adînc uman: munca de sclav“ a spalarii cimentului din celula. Caci, spune Noica – iar în spate se ghicesc paginile pe aceeasi tema din cartea sa despre Hegel – „Este *munca* si asta, si are în ea ceva bun, regenerat“.

*

TREBUIE SA observ ca, în principiu, noi nu avem dreptul sa judecam nici furtunoasa scena (fie ea reala, fie ea închipuita de Noica) care introduce ideea iertarii, nici ideea de baza, a iertarii celui rau, din simplul motiv ca, netrecînd printr-o puscarie comunista, sîntem

lipsiti de îndreptatire morala. Noi putem numai sa meditam, cu varii reactii, la gândul deloc ascuns al lui Noica. Cartea lui este pusa, în întregul ei, sub avertismentul unei întâmplari cu valoare de pilda: povestea comandantului Alexandru, care, dupa ce a ocupat în razboi o manastire de maicute, a lasat-o intacta, cerându-le maicilor sa se roage pentru el.

Scolit la scoala *Fenomenologiei...* lui Hegel, pe care a repovestit-o în registru epic, Noica însusi a cerut, obsesiv, sa ne rugam pentru învingatorii care ne fac rau. De ce sa ne rugam pentru ei? Pentru ca, spune Noica, sînt niste alienati („Ei nu sînt ei“), sînt niste oameni care s-au îndepartat de la esenta lor umana („e în joc altceva, care-i transforma pe toti în obiecte“), si-au pierdut sensul vietii („ei nu sînt pusi în conditii de oameni, adica de fiinte care faptuiesc ceva si afla de la viata ceva“); si, peste toate, spune filosoful într-o formulare foarte hegeliana, „Nu-si dau seama ca, între oameni, daca anulezi pe celalalt, te anulezi si pe tine“.

Aceasta idee – sucita, scandaloasa, pe deasupra filosofica –, extrasa de Noica, drept învatatura universală, adica si morala, din *Fenomenologia spiritului* si asumata de el explicit în cele doua variante ale cartii sale despre Hegel – este un laitmotiv al volumului *Rugati-va pentru fratele Alexandru*. Adica al marturiei noiciene despre închisorile comuniste.

I s-a adaugat, pentru ca scandalul sa fie deplin, „episodul marxist“ din *Rugati-va pentru fratele Alexandru*. Faptele sînt cunoscute: dupa o lunga perioada în care a fost singur în celula (Kojcve, celalalt mult mai mare interpret al *Fenomenologiei spiritului*, atragea atentia ca pentru Hegel un singur om înseamna niciun om: „Il faut, pour le moins, etre deux pour etre humain“¹⁰, deoarece, în viziunea lui Hegel, omul nu este nimic altceva decît „le fait de la reconnaissance d'un homme par un autre homme“), lui Noica i-au fost date carti. Mai exact, i-a fost dat Marx. Asa ca a citit „17 volume din operele complete ale lui Marx si Engels“. În felul lui „naiv“ si onest, adica sublim, depune libera marturie ca „Sînt pagini în Marx care te cutremura“, caci acesta a fost, vreme de macar un deceniu, în secolul al XIX-lea, „cronicarul si purtatorul de cuvînt îndracit“ al constiintei europene. Drept urmare, Noica, fidel înaltimii sale morale, exprimate în mod explicit în termeni hegelieni de miscare a recunoasterii, cere... o rugaciune pentru Marx:

Fie-va mila de un gânditor atît de mare, ce, în partile lumii unde e prea des si prost invocat, a ajuns de rîsul copiilor. Fie-va mila de felul cum se întoarce biruinta sa împotriva-i. Lasati batjocura ieftina, cei care va simtiti victime ale lui [...]. Fie-va mila pentru blestemele ce se vor acumula într-o zi peste capul lui, nefericitul de învingator. [...] „Iertati-l, a stat si el sub nebunia Bine lui. Rugati-va pentru sufletul fratelui Karl. Rugati-va pentru the Big Brother“¹¹.

La aparitie, cartea lui Noica, asa cum am spus, n-a placut. Poate ca „demonul ambiguitatii“ pe care i-l atribuia Monica Lovinescu l-a facut pe filosof, în aceasta pledoarie de natura morala, sa uite sa îndemne la rugaciune si pentru victime, pentru cei învinsi, închisi, torturati. Compasiunea pentru ei este evidenta si implicita, dar se pare ca Noica a uitat ca ar trebui sa adauge un imperativ etic explicit si în favoarea celor nevinovati. A fost penalizat pentru asta. Pentru Monica Lovinescu, de exemplu, *Rugati-va pentru fratele Alexandru*

a devenit pentru mine breviarul prin excelenta al decaderii. Cum sa te rogi pentru

fratele-calau, fara sa participe la schinguirea victimei? Nu ma pot ruga pentru Big Brother – cum ma îndeamna, într-un moment de non-sens filosofic, un C. Noica. Nu era vorba nici macar de o iertare crestina: Noica n-avea decât frugalitatea monahala, nu si credinta. Mila sa tine de sofism, nu de Cruce12.

*

ÎN FAPT, problema e fara solutie, macar în sensul ca are mai multe solutii, ca orice atitudine umana este, subiectiv vorbind, cu putinta. Exista, de pilda, traditia evreiasca a zilei iertarii – pusa în termeni filosofici si istorici de catre Jankélévitch –, în care vinovatul își cere iertare de la cel pe care l-a lezat. Exista, la fel, traditia crestina, a absolvirii noastre de catre Dumnezeu, caruia ne rugam sa ne ierte asa cum noi îi iertam pe cei care ne gresesc: „Si ne iarta noua greselile, precum si noi iertam gresitilor nostri“, precum si a solicitarii iertarii pentru un altul, care nu a avut destula stiinta sau prevedere: „iarta-i, Doamne, ca nu stiu ce fac“. Viata ne învata ca exista iertarea ca proces psihologic anevoios, în care absolvirea vinovatului coincide cu vindecarea interioara a unei rani adânci, ori, dimpotriva, iertarea ca decizie a vointei, în urma unei deliberari. Dupa cum poate sa existe iertare spontana, cu sau fara ca vinovatul sa își fi cerut iertare, sau iertarea ca încheiere premeditata de conturi. Si am putea continua.

În cazul de fata, Noica s-a aratat dispus sa-i compatimeasca („fie-va mila“) si sa-i ierte („iertati-l“) pe „învingatori“, pe stapîni, pe calai. (La proces, conform marturiei Siminei Mezincescu, s-ar fi adresat, foarte semnificativ, soldatilor care-i pazeau: „Eu stiu ca, în fond, sînteti buni, dar ascultati de ordine“..) Era dreptul lui, inalienabil. La fel, a fost dreptul sau ca, în numele unor principii filosofico-morale în care credea – si care, asa cum a intuit Monica Lovinescu în fragmentul mai sus citat, nu sînt de natura crestina (ci de sursa hegeliana) –, sa-i îndemne si pe altii la iertarea celor vinovati.

Nicolae Balota, în *Caietul albastru* – o capodopera a literaturii românesti – si mai ales în cartea sa înca inedita, cu un titlu de maxima încarcatura mistica, *Abisul luminat*, procedeaza la fel, chiar daca în absenta unei pledoarii explicite pentru calau. Steinhardt, în *Jurnalul fericirii*, se afla pe aceeasi linie. Testamentul moral al lui Vulcanescu, „Sa nu ne razbunati!“, e de aceeasi natura. Iar un film precum *Binecuvîntata fii, închisoare* (regia: Nicolae Margineanu), la fel. Aceste creatii au lansat în spatiul public, toate, chiar daca fiecare în felul sau si de pe alte fundamente de gîndire, ideea iertarii. Adica, acesti autori s-au întîlnit, într-un fel sau altul, cu propunerea lui Noica, mult mai elaborata filosofic, a compasiunii victimei fata de calau (compasiunea victimei superioare moral fata de calaul sau, calau ce si-a înjosit substanta umana).

La o civilizatie crestina, chiar daca astazi masiv desacralizata, comandamentul etic de-a ne ruga pentru calai si de-a-i ierta nu ar trebui sa ridice, în principiu, obiectii insurmontabile. În spatiul românesc însa, poate si pentru ca trauma este înca foarte recenta si adîncă, ideea nu a fost (înca?) metabolizata complet si nici asimilata ca atitudine. Cu toate acestea, ramîne faptul de netagaduit ca unii dintre fostii detinuti politici, Noica, Balota, Steinhardt si altii, pun problema experientei lor carcerale nu pe teren juridic, ci pe unul strict etic, al moralitatii personale, si ca, în calitatea lor de supravietuitori, nu au o pornire punitiva la adresa temnicerilor lor, împingînd interpretarea experientei lor carcerale pîna la sublim (unul mistic sau unul laic).

Problema fiind una de natura intim-morala, nu juridica, fiecare ins are libertatea de a

reactiona conform codului propriu. Este foarte posibil ca reactia de iertare despre care vorbesc fostii detinuti sa vina dintr-un resort de autoaparare: cei închisi au fost atât de umiliti în închisoare, încît unii dintre ei, pentru a-si salva superioritatea morala asupra tortionarului (si asupra sistemului), au fost nevoiti sa renunte la resentiment, la ideea razbunarii, si sa aleaga, într-un act liber, saltul moral: iertarea ca unica modalitate de conservare a respectului de sine si ca atitudine de superioritate fata de tortionar. Ceea ce ar da o razbunare în bunatate, manifestata prin iertarea deplina.

*

DESI ÎNCLIN sa cred ca atitudinea lui Noica fata de „învingatori“ si „stapîni“ (inclusiv fata de Marx) provine din etica lui de sorginte hegeliana, nu pot sa exclud ipoteza ca filosoful a îndemnat la iertare pentru ca sa i se ierte si lui. Ipoteza – de o probabilitate mai redusa, cred – ar putea fi argumentata prin marea culpa a lui Noica fata de oamenii din lotul sau. Asa cum se stie si asa cum el însusi povesteste, la ancheta, întrebat cine a mai citit textele pentru care era inculpat, filosoful a raspuns total naiv, si anume dîndu-i anchetatorului toate numele din agenda sa:

Atunci brusc mi-a venit în minte ideea ca as putea sa-mi scap prietenii paralizînd sub un noian de nume pe cei care ma interogau. „Ah“, facui eu, „va gînditi la acestia? Dar sînt zeci de alte persoane carora *as fi putut* sa le împrumut cartea, sau carora le-am si împrumutat-o.“ Ma trezesc spunînd: „Ati luat de la mine agenda cu numere telefonice. Dati-mi-o va rog o clipa ca sa pot sa-mi amintesc“. // Mi se da agenda si citesc absolut toate numerele din ea. Din cînd în cînd anchetatorul se opreste si rosteste cu satisfactie numele mic al persoanei de care e vorba; alteori ma întreaba care este. Îl urmaresc cum însira tacticos pe hîrtie nume dupa nume, timp de trei sferturi de ora (Au stomac bun, îmi spun în gînd, suporta orice cantitati). La sfîrsit îmi ofera o tigara. // În clipa aceea mi-am dat seama ce idiot fusesem, poate chiar criminal, punîndu-i sub ochi atîtea nume, din care putea sa aleaga pe cine voia. Am refuzat tigara.

Multi din cei pe care Noica i-a inculpat inconstient si proteste au fost anchetati si, unii, închisi. Cînd a iesit din închisoare, Noica, o aratare slaba, prost îmbracata, stirba – ramasese fara dinti si nu voia sa si-i puna, „pentru ca lumea sa vada ce poate face o închisoare comunista cu noi“; reactia aceasta este, sa notam, de razbunare, nu de iertare! –, a peregrinat pe la usile victimelor sale, pentru a le cere, în genunchi, iertare. Dorina Al-George povesteste ca, dupa eliberarea lui, Noica

a venit de cîteva ori pe la noi, dar nu a intrat în casa, ci doar a introdus pe sub usa cîte o scrisoare. [...] ele cuprindeau încercari de explicare si „deculpabilizare“; nu sunt sigura daca acesta este termenul cel mai propriu¹³.

În unica scrisoare pastrata, filosoful i se adresa lui Al-George astfel:

Draga prietene,/ nadajduiesc ca ai primit rîndurile mele si ca ai înteles din ele si cîta suferinta mi-a pricinuit raul pe care ti l-am facut si cîta rusine îmi este sa dau ochii cu dta.

În fata Simonei Mezincescu, Dinu „a cazut în genunchi si mi-a sarutat fusta. Eu nu stiam cum sa-l ridic“. În fata Cocai Casasovici si a soacrei acesteia, „Dinu a cazut în genunchi si ne-a sarutat poala rochiilor, spunînd: «Iertati-ma!»“.

Si, daca în general a fost iertat, unii totusi nu au putut sa-l ierte, de pilda apropiatii lui Mihai Radulescu: mama acestuia, care l-a considerat pe Noica responsabil pentru moartea fiului sau, sau unii dintre prietenii lui, care l-au socotit vinovat „de a-l fi antrenat, aproape fortat [pe Mihai Radulescu], în procesul pe care – nu spun nici un pacat – Dinu N[oica] si l-a dorit atât de mult“¹⁴.

Ecoul remuscarilor lui Noica intra inclusiv în documentele pe care Securitatea, care n-a încetat nicio clipa sa-l supravegheze, le-a întocmit pe seama lui dupa iesirea din puscarie. Laitmotivul sau la Securitate este „am devenit vinovat de nenorocirile care s-au abatut asupra lor [prietenilor]“. Ori de câte ori vreunul din fostul „lot Noica“ a fost oprit sa iasa din tara, filosoful s-a simtit vinovat, pentru ca „i-am luxat si i-am dus la puscarie“.

Ori de câte ori refuzati pasaportul unuia dintre acestia, eu am sentimentul ca sînt traumatizati din cauza mea,

declara, în mod foarte semnificativ, Noica la Securitate. Pentru ca Sergiu Al-George n-a primit pasaport sa plece la un congres, filosoful i-a reprosat maiorului Patrulescu (în întîlnirea din 20 octombrie 1973), ca

am ramas cu sentimentul ca înca oamenii pe care i-am aruncat în închisoare înca poarta povara asta în dosarul lor si figureaza numele meu, si înca din cauza mea mai sînt traumatizati.

Conform altei note de Securitate, la începutul anilor 1970 Noica simtea ca si-a rascumparat totusi o buna parte din vinovatia fata de victimele sale, drept care i-ar fi spus fostei lui sotii ca ar putea pleca „cu totul“ din tara, caci „Moralmente, as putea s-o fac, probabil, pentru ca mi-am platit unele din datorii «victimelor mele» si, pe de alta parte, culturii noastre“.

Între sentimentul de vinovatie al lui Noica fata de fostele sale victime si bunavointa cu care raspundea anchetatorilor dupa eliberarea lui din puscarie pare sa existe o legatura subterana. Iar insistenta cu care vorbeste Noica, la Securitate – caci filosoful a fost supravegheat permanent, anturajul sau, împînzit cu informatori (unii culti), iar el, invitat periodic la sediul institutiei –, despre vinovatia sa fata de oamenii din „lotul“ lui pare a fi o încercare neobisnuita de-a smulge de la „organe“ câte-un pasaport pentru fostele sale victime.

Legatura filosofului cu Securitatea a capatat o turnura de-a dreptul halucinanta dupa ce el a facut, în 1972, o calatorie în Occident, unde s-a vazut cu Eliade, Cioran, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, sotii Stolojan si altii. Realist vorbind, Noica nu avea cum sa evite aceasta institutie. Iar daca tot n-o putea evita, se pare ca sa gîndit cum sa foloseasca: pe de o parte, în beneficiul prietenilor sai, fata de care se simtea vinovat; pe de alta parte, si mai ales, în folosul culturii române. Planul, pe care îl putem ghici si chiar reconstitui din documentele de Securitate recent publicate în *Noica si Securitatea*, a fost mare. Si ridicol. Sau, mai propriu spus, a fost una din „ispravile lui Dinu“¹⁵: un plan

donquijotesec, cum numai Noica putea, în sublimul iluziei sale culturale (dar o iluzie traita într-un context de deplina mizerie socialista), sa conceapa.

*

NOICA A facut parte dintr-o generatie care, în momentul startului, si-a propus (la fel ca generatia anterioara, a lui Blaga), sa creeze o cultura româna atât de înalta si de valoroasa, încît sa-i asigure intrarea în circuitul universal. Politizarea generatiei, atrasa de colectivismul revolutionar la moda în întreaga Europa, apoi razboiul mondial si instalarea socialismului de ocupatie sovietica au amînat fara termen proiectul. Iar daca prietenii lui Noica ramasi în Apus au razbit si, individual, s-au salvat în glorie, filosoful însusi n-a avut o sansa asemanatoare. Dupa ce a facut anii de închisoare (si sînt mai mult decît interesante frînturile de informatie care sugereaza ca filosoful *si-a dorit* procesul), el a încercat, oarecum de unul singur si în conditiile cele mai nepropice, adica în socialismul real românesc, sa puna în aplicare proiectul cultural al generatiei sale: cu alte cuvinte, a încercat sa creeze, în conditiile de atunci din tara, o mare cultura româna. (Pentru Noica însusi, cultura reprezinta valoarea suprema, cu întîietate fata de valoarea vitala ori fata de alte valori – situatie ce poate fi constatata printr-o judecata de existenta, dar nu poate fi sanctionata printr-o judecata morala.) Si, pentru ca nu o putea face singur, s-a folosit de calatoria din 1972 în Franta pentru a încerca sa-i capteze în proiect pe vechii sai colegi de generatie, în primul rînd pe Eliade. De asemenea, a încercat sa convinga Securitatea – si, conform notelor publicate în *Noica si Securitatea*, o vreme a chiar crezut ca a convins-o – ca trebuie sa urmeze proiectul sau, înspre folosul imediat si pe termen lung al culturii române. Marea lui ambitie pe lînga Securitate era sa-l publice pe Eliade în tara – iar marea lui ambitie pe lînga Eliade (si pe lînga tot grupul din Franta, în primul rînd pe lînga Monica Lovinescu) a fost sa îl convinga pe acesta sa vina în tara, unde sa se înfiinteze, cu ajutorul... stiut, un institut de studierea religiilor.

Din cauza acestui plan – utopic, fireste –, Noica ia tratat pe ofiterii de Securitate, care-l cautau pentru a-l descoase si îl supravegheau neînterupt, ca pe niste egali.

De pilda: dupa calatoria din 1972 în Franta, unde s-a întîlnit cu toti cei importanti din emigratia româneasca, Noica a fost chemat la Securitate. Iar acolo, în sediul din Tunari, dupa „cîteva discutii introductive“, filosoful, care nu pare sa fi cunoscut si practicat „minciuna vitala“, a repetat scena carnetului din ancheta „procesului Noica-Pillat“: adica, a scos „carnetul sau, în care a notat zi de zi ce-a facut pe timpul sederii în Anglia si Franta“. Era o forma de a le spune securistilor: ma port cu voi deschis, purtati-va si voi cu mine si cu proiectele mele pe masura mea, nu pe masura voastra. Sanda Stolojan, care de altfel a dezaprobat atitudinea lui Noica, a descifrat foarte bine scena:

Noica jucase cartea sinceritatii cu niste politrucii conditionati de propriile lor metode politienesti. Nu i-am ascuns lui Dinu uimirea mea. Jucînd cu cartile pe masa, crezînd ca îi putea convinge de bunele lui intentii pe niste politisti a caror mentalitate nu putea concepe un asemenea comportament sincer, era o naivitate de neînteles din partea lui Noica. A fi sincer cu asemenea indivizi însemna nu numai a se coborî, dar a se umili în zadar – lucrul mi se parea de neînteles. Dinu si-a recunoscut esecul – nu greseala, ci esecul16.

Deci, cu carnetul în mîna, Noica a explicat ofiterului din fata sa cum pot fi folositi românii celebri din strainatate pentru construirea culturii române, cum trebuie România socialista sa publice cartile acestora si cum le-a explicat el celor din exil, în special Monicai Lovinescu, lui Eliade si lui Cioran, ca „România este o tara libera“, cu care ar trebui sa colaboreze. Pentru cazul aparte al lui Eliade, filosoful s-a oferit sa faca, apoi chiar a conceput cîteva zile mai tîrziu, în 18 iulie 1972, un plan special, detaliat, care, daca ar fi fost pus în practica, ar fi dus la crearea unui institut de studii orientale, la publicarea masiva a lui Eliade în România si la trimiterea de doctoranzi români la istoricul religiilor.

Este un proiect mare, complet lipsit de simtul realitatii: unul pe masura filosofului. Pe scurt: este una din „ispravile lui Dinu“. Pentru ca, desi se pare ca ambele parti erau ispitite de planul lui Noica, niciuna dintre ele nu a fost cu adevarat convinsa.

*

PUSA FATA în fata cu relatarea Monicai Lovinescu despre vizita lui Noica la Paris, versiunea optimist-euforica a lui Noica despre propria lui calatorie si despre planul cultural urzit de el nu rezista însa. Observînd „buna lui credinta“, Monica Lovinescu consemneaza rece pozitiile complet diferite pe care s-au aflat ei, exilatii, în raport cu Noica. De pilda, departe de a fi entuziasmat de ideea prezidarii unui institut de orientalistica la Bucuresti, Eliade de fapt „refuzase sec cu o fermitate pe care nu îi cunosteam“¹⁷ orice idee de colaborare cu regimul de la Bucuresti. Mai grav înca:

De fapt, dupa prima lui calatorie, Noica plecase refuzat de toata lumea. De Cusa cu violenta. De noi cu curtoazie (dar la limita). De Mircea Eliade cu tarie. De Cioran cu rîsul lui enorm cînd dadea de ceva incredibil si exclama, trecîndu-si mîna prin par, „C'est pas possible!“¹⁸.

Desigur, prezenta lui îi impresionase adînc pe toti.

Eliade, care venise din America anume sa-l întîlneasca, a fost tulburat de „încrederea lui Dinu în posibilitatile creatoare ale culturii românești de astazi“¹⁹, propunîndu-si sa mediteze la „ideile si sugestiile lui Dinu în legatura cu «colaborarea culturala» pe care o propune între exil si regimul din tara“. Dupa plecarea lui Noica, elita culturala a exilului, adica „Eugen, Rodica, Marie-France, Cioran, Virgil si Monica“, întruniti la Eliade, „Sînt toti sub impresia reîntîlnirii cu Noica“. Cioran, într-o scrisoare, recunoaste la rîndul lui ca „fiecare comenteaza în felul sau trecerea ta pe aici, si se întreaba cine-o fi? cine-o fi?“, conchizînd apoi: „Ne-ai tulburat rau pe toti, fiindca în gesturile tale, în vorbele tale, în întreaga ta faptura e ceva care provoaca o afectuoasa perplexitate“²⁰. La rîndul ei, Sanda Stolojan i-a consemnat iesirile teribile, planurile pe care le-a urzit pe seama lui Eliade ori cele gîndite compensator pe seama României, care „nu are decît o sansa prin cultura“, fiindca „destinul istoric i-a fost refuzat“; tot Sanda Stolojan observa ca, dupa plecarea lui, toti „am vorbit, bineînțeles, de Noica“. Însasi Monica Lovinescu recunoaste ca, desi erau pe pozitii complet diferite, îi pastra lui Noica „un straniu dar indefectibil respect intelectual“, caci era o persoana care își îmbogatea interlocutorul.

Dar, desi toti au fost tulburati, niciunul nu a fost de fapt dispus sa colaboreze asa cum planuise, cum raportase si cum continua sa fantasmeze Noica.

*

ACASA, EUFORIA constructivist-culturalista a lui Noica pe seama publicarii în tara a lui Eliade si a celorlalti români celebri din exil a continuat, conform pieselor din dosarul de Securitate, cîtiva ani. La un moment dat însa, Noica n-a putut sa nu se trezeasca, n-a mai putut sa nu-si dea seama ca e tras pe sfoara de „organe“: de Securitate, de stabii de la cultura ori de cei de la partid. Asa ca s-a plîns tuturor, si informatorilor care îl vizitau, si ofiterilor de Securitate care îl convocau la sediu. La mai putin de un an de la întoarcerea din istorica sa calatorie în Franta, filosoful se plîngea oficial:

Regret ca, desi am facut memoriu anul trecut la organele dv. si am mers si la un tovaras la Comitetul Central al PCR, recomandat fiind de Paul Anghel, pîna în prezent nu

s-a rezolvat nimic în problema lui MIRCEA ELIADE. Încã nu este publicat si operele lui ELIADE de istoria culturii traditionale nu sînt cunoscute la noi. // Eu, ca si MIRCEA ELIADE, continui sa cred ca tara noastra ar avea nevoie de colaborarea lui MIRCEA ELIADE, dar se constata încã rezerve din partea unor cercuri culturale din România. Eu am propus si am aratat ca dorinta lui ELIADE este sa se faca un mare institut de studii orientale.

Peste alte doua luni si jumătate, repeta în fata unui informator:

Îi vine greu sa faca o noua calatorie, careia nu prea îi mai vede rostul. Copiii pe care îi are în strainatate nu-i poate ajuta efectiv, iar fata de prieteni – în afara de ELIADE –, se simte jignit. La trecuta sa calatorie în strainatate, s-a comportat destul de dur fata de acestia, si în special fata de MONICA LOVINESCU. A spus acestora ca ei, acolo, sînt aproape sterili si nu fac nimic de seama, în timp ce în tara exista totusi initiative si se simte un spirit dornic de cultura si înaintare. Dar, dupa întoarcerea sa, a constatat ca, cu toate eforturile, nu a putut realiza nimic, nici pentru MIRCEA ELIADE, nici pentru LUPASCU, iar cartile sale nu se publica, fiind mereu amîinate.

În octombrie 1973, în discutia cu acelasi maior Patrulescu, filosoful repropune:

Va spun ca, pe undeva, m-am îmbolnavit si de inima rea. Mi-am zis: d-le, cum mi-am permis eu sa-i iau de sus pe aia si sa-i spun Monicai Lovinescu, anul trecut, cînd am fost la Paris, sa mai termine cu trasul de mîneca al oamenilor; lasati pe oamenii de cultura în pace, sa faca ce cred. [...]// Deci, eu îi iau pe aia de sus, vin aici, risc obrazul [...], ca sa vin aici si sa nu realizez nimic, sa nu pot întreprinde nimic, sa nu pot nici macar sa trag o traducere în legatura cu mitul, a lui Eliade!

În ciuda faptului ca afirma, nu stim nici cît de calculat, nici cît de convins, ca „acum nu te mai poti înțelege decît cu Securitatea“, în ciuda faptului ca si-a povestit calatoria în strainatate cu carnetelul de însemnari în mîna – detalii care, asa cum am aratat, a consternat-o adînc pe cea mai apropiata prietena a sa, pe Sanda Stolojan –, în ciuda faptului ca a facut pentru Securitate proiecte culturale, în ciuda faptului ca la înfîlnirile cu

securistii era si elocvent, si locvace, în ciuda declaratiei provocatoare ca „Eu nu ma jenez sa am legaturi cu Securitatea, pentru ca eu stiu ca sînt cu inima curata“; pe scurt: în ciuda faptului ca Noica i-a tratat pe securisti în calitatea lui de Noica, deci ca un om liber care discuta cu egali, Securitatea a purtat cu el ca Securitate – adica josnic. În loc sa îi acorde credit cultural, institutia l-a pus sub o si mai strînsa supraveghere, înconjurîndu-l pe acest Don Quijote filosof de si mai multi informatori si instalîndu-i în casa aparatura de ascultare. Cu alte cuvinte, institutia si-a batut joc de el. În termeni hegelieni, ar fi o miscare a recunoasterii esuata în neînțelegere absoluta.

„Organele“ au ramas însa cu sugestia importantei lui Eliade, pe care l-au abordat si prin alti mesageri, de pilda prin Mihnea Gheorghiu, poate si prin altii. Desi, în absenta *Jurnalului* eliadesc integral, orice afirmatie trebuie facuta cu aceeasi prudenta cu care trebuie sa fie citite si piesele din dosarul de Securitate, se pare ca lentoarea cu care au digerat institutiile comuniste din România proiectul lui Noica i-a lasat timp lui Eliade – daca acesta ar fi fost cumva tentat de o colaborare culturala strînsa cu România – sa se dezmeticeasca de tot. Astfel ca în 1978, primindu-l pe Corneliu Manescu, Eliade rasufla usurat ca oaspetele sau nu l-a mai ispitit sa vina în tara, pentru „întîlnire la cel mai înalt nivel“.

Din proiectul cultural noician, în care Eliade juca rolul principal, nu s-a ales deci mare lucru. A ramas numai stradania lui Noica, de om lipsit de simtul realitatii si al istoriei, de a se comporta cu securistii si politrucii conform unui cod propriu, înalt, de-a dreptul sublim; si replica lor politieneasca, de asi întari supravegherea, deci un raspuns pe masura lor, nu pe-a lui Noica.

*

PASIUNEA LUI Noica pentru creatie si stradaniile lui de-a construi o cultura româna majora fac parte din persoana lui. La fel ca Blaga, care se simtea posedat de opera sa înca nescrisa, Noica era prizonierul cartilor lui care miscau în el, al cartilor pe care se simtea dator sa le scrie – si, în plus, al proiectelor lui privitoare la cultura româna. Structural, el apartine tipului uman sublim: în felul în care este sublim Don Quijote; sau în felul în care Antigona, prizoniera în unilateralitatea subiectivitatii ei, este sublima. În locul „istoriei ca un abator“ (în care i-a fost dat sa traiasca si în care practicarea adevarului si refuzul „minciunii vitale“ l-au livrat nu numai pe el, ci si pe alti nevinovati, în mîna atotputernica a Securitatii), lui Noica i s-ar fi potrivit, mai mult decît oricui, o perioada fara evenimente. O „pagina goala“ a istoriei: una în care sa își desfasoare, de nimic nestingherit, „ispravile“ lui culturale, pasiunea sa de constructor si de antrenor cultural.

7 dec. 2009

Note

1. E vorba despre primul manuscris al viitorului volum *Despartirea de Goethe*, aparut în 1976, la Ed. Univers.

2. Manuscrisul a fost publicat în Franta, în limba româna, sub titlul (schimbat de catre Cioran, care socotea ca titlul real este inacceptabil în Occident): *Fenomenologia spiritului de G.-W.-F. Hegel, istorisita de Constantin Noica*, Paris, text publicat de revista *Semne*, 1962. Volumul a aparut în timp ce filosoful se afla în închisoare. Mai târziu, Noica a revazut textul si l-a publicat, în 1980, cu titlul *Povestiri despre om: Dupa o carte a lui*

Hegel, la Editura Cartea Românească.

3. Alexandre Kojève, *Introduction r la lecture de Hegel: Leçons dur la Phénoménologie de l'Esprit...*, réunies et publiées par Raymond Queneau, Paris: Gallimard, 1947; selectiuni din acest volum au fost publicate la Biblioteca Apostrof, în traducerea lui Dumitru Tepeneag, în 1996.

4. Eu însasi am fost fascinată de miscarea recunoasterii, prezentînd-o si ilustrînd-o pe larg într-un eseu, „Hegel si utopia recunoasterii”, din volumul meu *Teze neterminate*, Bucuresti: Ed. Cartea Românească, 1991. Pe vremea aceea nu cunosteam cartea lui Kojève, de negasit în România.

5. Noica, *Fenomenologia spiritului de G.-W.-F. Hegel*, p. 22.

6. Stelian Tanase, *Anatomia mistificarii, 1944-1989*, Bucuresti: Ed. Humanitas, 1997.

7. Nota-sinteza a maiorului Patrulescu, 6 aug. 1973, in *Noica si Securitatea*, prefata, selectia si îngrijirea textelor de Dora Mezdrea, postfata de Sorin Lavric, Bucuresti: Editura MNLR, 2009, p. 107.

8. Constantin Noica, *Rugati-va pentru fratele Alexandru*, Bucuresti: Ed. Humanitas, 1990, cap. XIII, p. 104.

9. Tanase, p. 285.

10. Kojève, p. 172, vezi si p. 170; în traducerea lui Dumitru Tepeneag: „trebuie sa fim macar *doi* pentru a fi *umani*” (p. 81 în versiunea românească).

11. Noica, *Rugati-va pentru fratele Alexandru*, p. 113-114.

12. Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, vol. 2, 1960-1980, Bucuresti: Ed. Humanitas, 2001, p. 187.

13. Dorina Al-George, *Socul amintirilor*, Pitesti: Ed. Paralela 45, 2006, p. 59.

14. Vezi Tanase, p. 463, 469.

15. Nicolae St. Noica, *Neamul Noica*, cuvînt însoțitor de Andrei Plesu, Bucuresti: Ed. Cadmos, Ed. Kultura, 2009, p. 155. Formula trimite la proiectele culturale, utopice în conditiile socialismului, pe care le genera permanent Noica.

16. Sanda Stolojan, *Sub semnul departarii: Corespondenta Constantin Noica – Sanda Stolojan*, prefata de Matei Cazacu, Bucuresti: Ed. Humanitas, 2006, p. 80.

17. Lovinescu, p. 185-187.

18. *Ibid.*, 2, p. 188.

19. Mircea Eliade, *Jurnal*, vol. II, editie îngrijita de Mircea Handoca, Bucuresti: Humanitas, 1993, nota din 23 iun. 1972, p. 67.

20. Cioran, scrisoare catre Noica, 7 iul. 1972, in *Scrisorri catre cei de-acasa*, stabilirea textelor de Gabriel Liiceanu si Theodor Enescu, traduceri din franceza de Tania Radu, editie, note si indici de Dan C. Mihailescu, Bucuresti: Ed. Humanitas, 1995, p. 301.

NOICA si noicienii
Dupa douazeci de ani
Ovidiu Pecican

OBICEIUL FACE ca aniversarile sa prilejuiasca bilanturi retrospective. Împlinirea unui secol de la nasterea lui Constantin Noica nu înseamna, la urma urmei, decât un secol de

istorie culturala româneasca împreuna cu filosoful de la Paltinis. În pofida ultimilor douazeci si ceva de ani de exegeza pe seama autorului *Devenirii întru fiinta* (1981), paradoxul face ca la data decesului gânditorului sa fi avut cu totii sentimentul ca stim cine a fost Noica în mai mare masura decât îl avem acum. Se prea poate ca acesta sa fie doar un efect al pierderii coerentei pe care o asigura evolutia omului câta vreme a fost în viata, odata cu taierea firului în patru pentru a-l cunoaste si înțelege mai bine, asa cum s-a conturat acest proces al receptarii pe îndelete, declansat de *Jurnalul de la Paltinis* (1983) si de *Epistolar* (1987). Asa cum se stie, rasfirarea copacilor te împiedica sa vezi padurea, atunci când te apropii mai mult de ea. Or, noi ne-am apropiat de Noica mai mult decât odinioara, când invadarea spatiului intim al filosofului peste o anumita limita ar fi însemnat sa îl stingherim în cursa contra cronometru pe care o încerca pentru a-si contura mai bine opera. Inaugurarea editiei de opere la Ed. Humanitas, prin initiativa principalului sau prieten dintre discipoli, Gabriel Liiceanu, a prilejuit recuperarea din periodice a publicisticii (*Semnele Minervei*, 1994; *Între suflet si spirit*, 1996; *Moartea omului de mâine*, 2003; *Despre lautarism*, 2007), aducând în fata cititorilor un editorialist cultural si un eseist ignorat. Tot la Humanitas, în cadrul aceleiasi initiative, s-au dat la tipar principalele postume: *Jurnal de idei* (1990), *Rugati-va pentru fratele Alexandru* (1990), *Simple introduceri la bunatatea timpului nostru* (1992), *Introducere la miracolul eminescian* (1992), *Manuscrisele de la Cîmpulung* (1997) si *Echilibrul spiritual: Studii si eseuri (1929-1947)* (1998). Nu în ultimul rând, au fost reeditate unele dintre textele importante ale naratorului *Povestirilor despre om*, cunoscute din anii dictaturii rosii.

Toate acestea au asigurat resursele unei exegeze temeinice, dintre care unele titluri s-au tiparit si au ajuns si la reeditari. Mentionez dintre aceste contributii cartile lui Andrei Cornea (*De la Scoala din Atena la scoala de la Paltinis*, 2004), Sorin Lavric (*Ontologia lui Noica: O exegeza*, 2005 si *Noica si miscarea legionara*, 2007), Laura Pamfil (*Noica necunoscut: De la uitarea fiintei la reamintirea ei*, 2007), Ion Hirghidus (*Introducere în ontologia lui Constantin Noica*, 1999), Mircea Handoca (*Constantin Noica: Comentarii*, 1994; *Eliade si Noica*, 2001), Alexandru Paleologu (*Amicus Plato... sau: „Despartirea de Noica“*, 1980), Gabriel Liiceanu (*Declaratie de iubire*, 1999), Vasile Dem. Zamfirescu (*În cautarea sinelui: Jurnal despre Constantin Noica. Jurnalul unei psihanalize*, 1999), Alexandra Laignel-Lavastine (*Filosofie si nationalism: Paradoxul Noica*, 1998; *Cioran, Eliade, Ionesco: L'oubli du fascisme*, 2002), Ion Ianos (*Constantin Noica între constructie si expresie*, 1996).

Dupa cum se vede, unele dintre titlurile de mai sus au în vedere activitatea filosofului, altele se ocupa de raportarea acestuia la contextul istoric si politic, luând în coarne chestiunea adeziunii lui Noica la legionarism (Alexandra Laignel-Lavastine, Sorin Lavric), altele îl prezinta ca mentor (Gabriel Liiceanu si Vasile Dem. Zamfirescu). Nu trebuie trecute cu vederea – chiar daca nu s-au configurat ca monografii, ci doar ca articole si luari de pozitie în presa – criticile la adresa acomodarii lui Noica cu regimul Ceausescu (I. P. Culianu, Adrian Marino, Paul Goma, Laszlo Alexandru, C. T. Popescu), care au întretinut flacara interesului „mondén“ si de actualitate asupra numelui filosofului.

Ceea ce s-a obtinut astfel a fost o viziune mai nuantata asupra vietii si activitatii sihastrului laic de la Paltinis, dar ceea ce s-a pierdut, într-o anumita masura, a fost aureola personajului si coerenta unei perceptii oarecum generalizate, care înainte vreme vedea în el un personaj central, un „salvator“ al culturii nationale în vremuri de presiune

ideologica rosie. Astazi nu mai vorbim doar despre filosof, ci stim si despre existenta publicistului, eseistului cultural, a omului de atitudine, a traducatorului si mondenului, a prigonitului si marginalizatului, a arestatului, a filosofului, a educatorului, a initiatorului unei tendinte subversive în cultura ultimilor ani de comunism, a agentului de influenta si a managerului cultural. Avem, dar, de a face cu o pluralitate deconcertanta de ipostaze care merita însumarea într-o abordare monografica totalizanta, asa cum au beneficiat de asa ceva deja Mircea Eliade – prin efortul lui Florin Turcanu –, N. Steinhardt (datorita dedicatiei lui Ardelean) si chiar oameni mai tineri decât el, precum I. D. Sârbu (gratie lui Daniel Cristea-Enache) sau Ioan Petru Culianu (prin stradania lui Ted Anton).

S-au mai decantat, în acelasi timp, lucrurile si datorita simplei treceri a timpului, asa încât cuvintele lui N. Steinhardt, care se referea la Scoala de la Paltinis spunând ca „Filozofia e pentru ei toti [maestru si discipoli] singura preocupare vrednica a retine cugetul si veghea omului, iarasi si iarasi: ea, delecta, suverana... Restul nu-i decât desertaciune, bacanie, irosire a vremii, carenta a spiritului. Si se ajunge astfel la o nevoita, dar reala trufie...“, au ajuns sa sune nu blajin ironic, ca atunci când au fost formulate, ci un pic mai aproape de sarcasm. De ce? Pentru ca, în pofida sperantelor lui Noica, principalii lui discipoli s-au validat nu ca filosofi, ci ramânând în câmpul larg al culturii. Fiecare dintre ei pare sa fi pasit pe cai oarecum colaterale programului gândit de Noica si care viza o resurectie a filosofiei originale românești. Dupa o autocaracterizare, G. Liiceanu a ajuns editor si autor de egoliteratura, profesor de filosofie producând discipoli carora le datoram deja tentative monografice si câteva traduceri filosofice, dar vocatia filosofica personala a autorului tezei despre *Tragic – o fenomenologie a limitei si depasirii* ramâne sporadic onorata, în ilustrarea ei fiind de convocat doar câteva volume de eseuri, prefete, texte introductive la cartile altora. Iesirile la scena deschisa ale moralistului Liiceanu, initial foarte convingatoare si cu un potential de credibilitate intact (*Apel catre lichele*), au devenit mai putin neutre, pentru ca – spre exemplu – vituperarile împotriva Monei Musca nu s-au repetat si în cazul, similar în esenta, al parintelui Iustin Marchis. Totodata, autorul si-a declarat adeziunea si solidaritatea nu doar cu o orientare politica, ci chiar cu o personalitate politica a carei coerenta si consecventa etica pun probleme, iar a carei consistenta de personaj angajat în realizarea binelui public lasa de dorit (Traian Basescu). La rândul lui, Andrei Plesu, care a început ca un excelent istoric al artei (*Calatorie în lumea formelor*, 1974; *Pitoresc si melancolie*, 1980; *Francesco Guardi*, 1981; *Ochiul si lucrurile*, 1986), afirmându-se ulterior, în scris, ca eseist cu contributii personale în domeniul eticii (*Minima moralia*, 1988) si preocupat de teologie (*Dialoguri de seara*, 1991; *Despre îngeri*, 2003), fiind si publicist (*Chipuri si masti ale tranzitiei*, 1996; reluat partial în *Comédii la portile Orientului*, 2005), eseist (*Limba pasarilor*, 1994), a devenit si membru al institutiilor statului si om politic de mare disponibilitate, însa de performante marunte (28 dec. 1989-16 oct. 1991 – ministrul culturii; 29 dec. 1997-22 dec. 1999 – ministrul afacerilor externe; 2000-7 oct. 2004 – membru în Consiliul National pentru Studiarea Arhivelor Securitatii; 20 dec. 2004-3 mai 2005 – consilier prezidential pentru relatii internationale).

Andrei Plesu a urmat însa, si el, ca si Liiceanu, pe cont propriu si în forme institutionalizate proprii, proiectul lui Noica de a întemeia o scoala de gândire, macar formal, punând bazele institutului de studii avansate New Europe College, cu burse, stagii de pregatire si organizare de activitati post-graduate si postdoctorale. Atât Liiceanu, cât si Plesu sunt niste fermenti si catalizatori culturali, voci care conteaza si detinatori de

capital simbolic notabil, initiatori de publicatii periodice (revista 22 si *Idei în dialog* stau, în buna masura, sub autoritatea primului, iar revista *Dilema*, devenita apoi *Dilema veche*, sub a celui de-al doilea). Dar istoria filosofiei îi va înregistra ca eckermanni noicieni, mari preoti ai cultului paltinisean, promotori ai exegetilor mai tineri ai lui Noica (precum Sorin Lavric) si ai altor tineri gânditori (H.-R. Patapievici), traducatori ai lui Heidegger (Liiceanu

si Kleininger) si protectori ai altor traducatori heideggerieni. Nu însa si ca autori impozanti de filosofie româneasca, în linia visata de Noica, ci cultivatori ai fragmentarului, mai apropiati de spiritul lui Cioran.

Mai aproape de legatul noician ar putea parea un al treilea apropiat al maestrului, Sorin Vieru, care s-a pastrat în linia unei activitati filosofice, cultivând logica – deci vadind preocupari afirmate de ultimul Noica în *Scrisori despre logica lui Hermes (Axiomatizari si modele ale sistemelor silogistice, 1975; Încercari de logica: Studii fregeene, 1997)*, elaborând în nume propriu (*Riscul gândirii, 1990; coautor: Terente Robert*), angajându-se în programul editarii integrale în româneste a lui Platon, ca si primii doi discipoli, si traducând filosofia stiintei si logica (Stephan Körne, *Experienta si teorie: Eseu de filozofie a stiintei, 1969; Rudolf Carnap, Semnificatie si necesitate: Un studiu de semantica si logica modala, 1972; William Kneale si Martha Kneale, Dezvoltarea logicii, 1974; I. V. Perminov, Cauzalitatea în filozofie si stiinta, 1988; Gottlob Frege, Fundamentele aritmeticii: O cercetare logico-matematica asupra conceptului de numar, 2000*).

Cu contributii în domeniul filosofiei vine si Andrei Cornea (*Penumbra, 1991; Turnirul khazar, 1997, 2003; De la Scoala din Atena la Scoala de la Paltinis, 2004*), inclusiv prin traduceri (Platon, *Republica, Philebos; Aristotel, Metafizica; Plotin, Opere*), dar afirmându-se si ca istoric al artelor (*De la portulan la vederea turistica, 1977; Primitivii picturii românesti moderne, 1980; Forme artistice si mentalitati culturale în epoca romano-bizantina, 1984*), antichist sau clasicist (*Scriere si oralitate în cultura antica, 1988; Platon: Filozofie si cenzura, 1995; Când Socrate nu are dreptate, 2005; Scriere si oralitate, 2006*) si publicist (*Masina de fabricat fantasme, 1995; Cuvintelnic fara frontiere, 2002*).

Desigur, pe Noica l-au frecventat si alti oameni de cultura: Alexandru Dragomir, Octavian Nistor, Mihai Sora, Marin Tarangul, Ion Papuc, Dan Iacob, Alexandru Surdu, Constantin Barbu, Monica Pillat, Paul Anghel, Marta Gutu, Francisca Baltaceanu, George Purdea, Vasile Dem. Zamfirescu, Victor Stoichita, Thomas Kleininger, Aurel Brumaru, Serban Nicolau. Dar ei nu pot fi arondati, cum par sa creada unii, asa-numitei Scoli de la Paltinis, fiecare urmând propria linie de creatie si activitate culturala, iar unii participând la dialogul cu filosoful de pe pozitile unei originalitati si ale unei pregatiri la fel de prestigioase (Alexandru Dragomir, Mihai Sora).

Ceea ce rezulta, în orice caz, din tabloul astfel obtinut, la mai bine de doua decenii de la plecarea dintre noi a lui Noica, este ca, dintre cei socotiti discipolii directi ai acestuia, unii s-au dedicat, în buna masura, altor genuri ale scrisului cultural decât reconstructia filosofica, cei mai fecunzi dintre ei si-au risipit semintele creativitatii pe mai multe ogoare, iar cei mai consecventi în a se pastra în câmpul filosofiei au publicat sporadic, parcimonios, participând mai mult la opera aducerii filosofiei în limba româna decât la cea a îmbogatirii ei cu produse proprii. Aceasta nu exclude, desigur, posibilitatea ca generatia secunda de noicieni – discipolii discipolilor, de la Patapievici la Sorin Lavric

(dintre cei din proximitatea lui Liiceanu) și Mihail Neamtu (apropiat de Plesu), Laura Pamfil (care a lucrat sub coordonarea lui Sorin Vieru), dar incluzându-i pe Bogdan Minca, Catalin Partenie, Catalin Cioaba, Cristian Ciocan, Andreea Parapuf, Christian Ferencz – să continue efortul de gândire al lui Noica în linia maestrului paltinisean (antimodernism, antioccidentalism¹, valorificarea mostenirii platoniciene și heideggeriene). Doar atât, ca, deocamdata, asumarea ideilor lui Noica nu prea este vizibilă, gândirea ca atare a acestuia rămânând izolată în nimbul ei și beneficiind, pe moment, de o descriere pas cu pas (a lui Ion Ianoși) și de câteva esantionari tematice, tratate mai mult sau mai puțin critic. Cel mai adeseori se merge pe exegeza marilor teme și motive, pe apărarea onoarei lui Noica – în polemici cu cei care îi reproșează acestuia colaborarea cu autoritățile comuniste în anii de după abolirea primului stalinism românesc –, chiar și pe retrasarea biografiei (Lavastine și Sorin Lavric) și mult mai puțin pe programul filosofic al acestuia. Aceasta, poate, și pentru că, la drept vorbind, sistemul filosofic noician nu este atât de accesibil pe cât s-ar putea crede după contactul cu publicistica de tinerete a filosofului, cu seducătoarele narțiuni vulgarizatoare după *Fenomenologia spiritului* și după textele referitoare la virtuțile filosofice ale limbii române.

Dincolo de catalogările în termenii cei mai generali cu putința, care rămân parțial nefuncționali într-o tentativă de circumscriere și situare cât mai exactă a gândirii lui Noica – Ion Ianoși observă că este vorba de mitosofie, traditionalism, antimodernitate, antiburghezism, de impregnare cu spiritul filosofiei clasice germane (sau, mai precis, cu romantism), spiritualism, utopism, spirit fantasmatic cu propensiuni maximaliste, coerentă, spirit de geometrie și de finete, monocordismul (monomania) etc. –, autorul se impune ca un gânditor al binomului ființă-devenire. El se dovedește astfel un heideggerian sau, ca și filosoful german, un urmaș al eleatismului. Din păcate însă, sistemul lui filosofic rămâne, deocamdata – ca al lui Blaga –, izolat, aparent fără posteritate, oarecum impenetrabil, ca un adevărat menhir cultural înălțat într-o savană vegetală.

În schimb, tot mai mult, Noica a ajuns să fie privit – cel puțin ca Maiorescu – drept un mare dascăl al națiunii, mai cu seamă că, în vremea celei mai mari parti a vieții lui, din 1938 încolo, România era sub dictatură, și nu în perioada de acalmie și construcție a unui rege înțelept precum fusese Carol I sau urmașul lui, Ferdinand. Mitul lui Constantin Noica, ilustrat – ca în cazul maștrilor filosofi din Antichitatea greacă, despre care vorbește Diogene Laertios, sau cel al marilor rabini ai iudaismului și, mai ales, ai hasidismului, ori ca în al tător guru orientali – prin câteva legende (verosimile și chiar adevărate), ca și prin unele zise memorabile, recomandă nu atât un filosof, cât un personaj remarcabil, un caracter puternic și bine particularizat, un alt tip de dascăl decât cel recomandat de tradiția noastră statornică (de la Gheorghe Lazar la Spiru Haret), cu un mare impact asupra imaginarului cultural al României actuale. Ca și ctitorul de la Junimea, deși altminteri, și Noica este un capăt de linie și un începător de drum, stabilind stachete ametoare pregătirii intelectuale a elitei vizate, elaborând un program de lucru și încercând chiar punerea lui în opera, în pofida contextului istoric descurajant.

Unul dintre aspectele acestui mit a fost deja adus în discuție, cu indicarea modelului cultural care l-a generat, de Cristian Badilita:

Retragerea însăși a lui Noica din lume, claustrarea la „cinci mii de picioare deasupra omenirii” și peste trei sute de kilometri departare de capitala României intra [...] în

scenariul unui destin filozofic de extractie platoniciană. Plotin își înfiripase comunitatea în marginea Romei, cu o discreție totală, chiar dacă oricine dorea să participe la cursuri și la viața grupului era primit fără a i se pune vreo piedică. Evident, exista o formă de testare și, implicit, de ierarhizare, după cum exista un regim de viață special pentru „interni” și altul, mai puțin exigent, pentru „externi”. Vizitatorii întâmplatori sau inconsecvenți (care treceau doar la sfârșit de săptămână pe la școală) nu intrau niciodată în posesia tratatelor scrise, a viitoarelor *Enneade*. Porfir a fost obligat să treacă o probă dificilă înainte de a avea acces la miezul învățaturii Maestrului. Examenul lui a echivalat, practic, cu o convertire la plotinism. La fel și în cazul grupului de la Paltinis: fiecare aspirant era pus la probă celor zece ore de greacă veche, probă decisivă, în urma căreia majoritatea s-au văzut înfrânți. Modelul scolii lui Plotin îl va fi îmboldit și pe tânărul Augustin să se retragă la Cassiciacum, moșia unui prieten, împreună cu mama sa mereu ocrotitoare, cu fiul său Adeodatus, și cu alți câțiva tovarăși [...] Desigur, Noica s-a recunoscut atât de mult în acest fel de a face filozofie, încât n-a visat altceva toată viața. (*Planetopolis*)

Altele au fost luate în discuție, fie și numai pentru a fi deconstruite, de bunul lui prieten de domiciliu fortat Alexandru Paleologu, în eseul – faimos, reeditat – *Amicus Plato... sau: „Despartirea de Noica”* (1980). Conform acestuia, la Noica vointa de sistem camuflează sistemul idiosincraziilor funciare; Unul exclude Multiplul, unitatea sfidează multiplicitatea; dialectica amputării, cu eliminarea naturii, a lucrurilor, a ochiului, și deci a picturii; excesul de apriorism, consecința a carentei apercceptive în fața naturii; condamnarea afectului, spontaneității și imediatului; condamnarea cosmologiei în numele cultivării ontologiei; disprețul bunului-simt, separat prin natura de telul gândirii corecte. Dar, după Paleologu, Noica este de părere că „Fără filozofie nu e de trait, orbire cruntă este a nu pricepe acest adevăr”. Exegețul adaugă însă imediat, în nume propriu, că „Firește, nici fără arta, fără poezie, nu e de trait. Lucrurile acestea se leagă între ele”. El observă că filozofiile care au supraviețuit prin veacuri au fost acelea care etalau o mare frumusețe în sine, valente estetice (structura solidă, valoare artistică, stil mare). Altfel spus, Noica promovează mitul vocației unice și neaparat elitare, al abordării sistematice, în detrimentul fragmentarității, artificiosul și abstractul în detrimentul accesibilității imediate, mediate de simțuri, condamnă arta și literatura în numele filosofiei.

Mitul noician presupune opțiuni transante, elitare, autoizolante și dificile, printr-o separare cât mai radicală de nevoile și condițiile contingente. El este, prin excelență, un mit antidemocrat și antimasificant, la antipodul „trairismului” cultivat în anturajul tinereții lui studioase, al „autenticismului” și „personalismului”, mergând mai curând în direcția unei depersonalizări (simptomatic, refuză ideea biograficului nud, înglobând anumite date ale acestuia în hermeneutica lui filozofică, precum în cazul fișei clinice personale din cele *Sase maladii ale spiritului...*).

Dintr-un alt unghi de vedere, nu de pe versantul calitativ, ci din perspectiva contextualității, Dan C. Mihailescu recapitulează ca

Noica nu vrea simplă, sterilă răzvrătire. El vrea opera culturală *acasă*, construcție, continuitatea ideii românești, nu risipire *în afara*. [...] Alegând România și concubinajul cu Leviathanul, Noica a contrabalansat perfect rostul și rolul celorlalți „naști” plecați din țară. Bineînțeles că oricine poate alege: să-l condamne ori să-l

absolve – argumentele sunt la fel de tari pentru ambele decizii –, dar asta numai *dupa* ce va fi înțeles rostul luptei lui. Lupta pentru fiinta româneasca, împotriva „nemerniciei“ și „nimicniciei“ care îndeobste o caracterizeaza. („Din contextele unui verb securistic: a colabora (I)“, în *Idei în dialog*, august 2009, p. 8)

Iar cu un alt prilej, același autor observa ca: „Noica avea cultul construcției temeinice, al performanței culturale pe termen lung, adică tot ce este mai străin de nepăsarea epicureic-risipitoare a firii noastre, de blestemul «adamismului» și improvizației perpetue“ (idem, „Constantin Noica, la o sută de ani“, în *Evenimentul zilei*, vineri, 24 iulie 2009).

Cât de dificil era însă acest program se poate observa nu numai din faptul – evident – ca primii lui discipoli, cei direcți, par să fi abandonat intensitatea creatoare filosofică pe care Noica o privilegia, făcând loc în preocupările lor culturale eseisticii și publicisticii (deci încuviințând tacit punctul de vedere al lui Al. Paleologu). Devine evident caracterul puternic contradictoriu și tensional al manifestului pentru cultura înaltă de acasă chiar și în cazul generației următoare de noicieni, din perspectiva adagiului noician „În alte ceruri să privești și sub cerul lumii tale să visezi“. Dintre aceștia, Patapieviți, Sorin Lavric, Bogdan Minca, Laura Pamfil, Andreea Parapuf, Cristian Ciocan și Christian Ferencz au ramas acasă, Mihail Neamtu pendulează între România și Occident, în timp ce alții au ales calea exersării performanței intelectuale în afara României: Catalin Partenie (ambiantat la University of Quebec, Montréal), Catalin Cioaba (la Viena) și Madalina Diaconu (tot în capitala austriacă). Trage greu în cumpănă, în acest sens, și discreditarea accentuată și mereu mai accelerată, în ultimele două decenii, progresiv, a educației specializate de acasă, prin exagerarea decalajelor față de Occident, deprecierea doctoratelor obținute în universitățile românești de însuși sistemul academic și educativ din țară, și calificarea superlativă a publicării în străinătate, în detrimentul dezvoltării publicisticii savante în limba și spațiul național.

Concluziile în ceea ce îi privește pe noicienii din generația secundă sunt greu de tras, deocamdată, în pofida studiilor lor laborioase și meritorii, a traducerilor filosofice (mai ales din Platon și Heidegger, dar și din alți autori). Unii vor rămâne, poate, cantonați în sfera culturii înalte extrem de specializate, prin excelență filosofice, practicând un discurs tehnicist și riguros plin de substanță, însă rezervat puținilor cunoscători. Alții vor găsi, probabil – precum Patapieviți și Lavric –, și calea către dialogul cu un public cultivat mai larg, valorizând resursele expresive ale unei limbi cu virtuți artistice (în sensul acesta pledează nu doar modelul scrisului lui Noica însuși, cu excepția operelor sale mai tehnice, precum *Tratatul de ontologie* sau *Scrisori despre logica lui Hermes*, ci și pledoaria lui Al. Paleologu). Nu se știe însă, în acest moment, câți vor asuma și pariul lui Noica de a face performanță acasă, nu în străinătate. Presiunea actuală – cam oportunistă – a necesității validării profesionale după standarde și în medii occidentale îi va îndepărta, probabil, cel puțin pe câțiva dintre ei (deja a și făcut-o) de mediul cultural românesc, exportându-le competența și repetând experiența lui Eliade, Cioran, Ionesco și St. Lupasco, nu pe cea a lui Blaga, Noica și Steinhardt.

Ar mai fi câte ceva de spus despre un alt tip de „noiceni“, care l-au frecventat pe Noica epistolar și/sau direct, vizitându-l sau fiind vizitați de acesta, dar care au ramas oarecum în afara valorizării, afirmându-se ca solitari, pe cont propriu și nerevendicându-se explicit în descendența spirituală a autorului. În anii care au trecut de la decesul din 1987 au început să iasă la iveală fragmente razlete din vastă corespondență a filosofului

adresata acestor emuli si admiratori. Unii dintre ei au publicat chiar jurnale cu Noica distribuit în rolul principal, dupa modelul lansat de G. Liiceanu în *Jurnalul de la Paltinis*. Nu vorbesc aici despre lucrarea lui Vasile Dem. Zamfirescu, pentru ca el se numara printre apropiatii cercului Noica, ci, de pilda, despre recent publicatul volum *Constantin Noica în amintirile unui preot ortodox*, de Constantin St. Dogaru (2008). Alti parteneri de dialog epistolar cu autoexilatul de la Paltinis si-au publicat, si ei, între timp, corespondenta primita (Liviu Antonesei, François Breda, subsemnatul etc.), dând posibilitatea reconstituirii unui Noica protagonist al unui cerc secund în raport cu cel privilegiat, pus în valoare de *Jurnalul de la Paltinis* sau, prin refractie, de *Epistolarul* lui Liiceanu (cu care antologie de scrisori s-ar afla într-o complementaritate contrastanta); un cerc poate si mai heteroclit, mai „brownian“, în virtutea numeroaselor si diverselor unghiuri dinspre care membrii lui s-au apropiat odinioara de Noica, nu neaparat pentru a deveni ei însisi filosofi, ci mai degraba vazând în cel retras la Paltinis un contact cu libertatea de gândire neîngradita de ideologia Partidului Unic. Cândva, acest alt cerc, mai lax si mai permeabil, cu frecventari mai sporadice ale autoexilatului, dar nu mai lipsit de fervoare sau mai putin reprezentativ pentru receptarea plurala a lui Noica, va trebui reconstituit, împreuna cu trajectoriile intelectuale ale membrilor sai, pentru a se vedea cât mai bine ce a însemnat, realmente, autorul celor *Sase maladii ale spiritului contemporan* pentru contemporanii lui de la senectute. Cu sau fara piese epistolare la activ, aici trebuie pomeniti, cu siguranta, si Liviu Antonesei, dar si, probabil, Sorin Antohi, Luca Pitu, Dan Petrescu si Dan Pavel.

Dupa doua decenii de la plecarea dintre noi a filosofului, nici aceasta zona a receptarii antume, prin act paideic si actiune directa – chiar daca mediata de corespondenta –, a demersurilor autorului nu a ajuns înca macar în stadiul unei însumari initiale, beneficiarii scrisorilor de la Noica tiparindu-si numai prin publicistica de cultura sau în unele volume de autor aceste „piese“ de mozaic. Initiativele în domeniu par sa fie inhibate de dorinta lui Gabriel Liiceanu de a pune în circulatie integralitatea mostenirii lui Constantin Noica. Desi a început devreme, editarea operei antume si postume a lui Noica înaintea relativ greoi si fara un plan exact adus la cunostinta publicului.

La centenarul nasterii lui Constantin Noica, suntem, prin urmare, într-un anumit sens, tot în preambulul receptarii operei sale si departe, înca, de a decide asupra dimensiunilor impactului avut de „gurul de la Paltinis“ asupra culturii române.

Nota

1. Ion Ianos, *Constantin Noica între constructie si expresie*, Bucuresti: Editura Stiintifica, 1996, p. 108. „În partizanatele sale, el surprinde [...] devieri, degradari, efective maladii culturale si umane“. Prin partizanate, aici, se pot întelege nu doar adeziuni, ci si idiosincrazii.